

УДК: 371:004

Олена СМІЛЯНЕЦЬ

м. Київ

Сучасні вимоги до професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики

У статті розглядаються завдання та вимоги, що стоять перед вищими економічними навчальними закладами та педагогічною наукою щодо професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики; визначені суперечності, подолання яких визначає актуальність та доцільність дослідження означеної проблеми; накреслені напрями педагогічних досліджень для розв'язування поставлених завдань; обґрунтовані історичні етапи становлення професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики та висвітлені сучасні особливості навчальних програм для даної професійної підготовки.

На даний час в Україні на тлі світових процесів глобалізації, трансформації та інформатизації відбуваються глибокі суспільні та економічні перетворення. До того ж, розвиток держави та її суспільства потребує динамічних змін в усіх сферах, у тому числі в економіці, виробництві, освіті. Але ці зміни повинні відбуватися не хаотично, а під керівництвом висококваліфікованих професіоналів. Для прогнозованого керівництва економічного життя країни, або окремого підприємства необхідні високоосвічені фахівці з економічної кібернетики. Саме ці фахівці можуть за допомогою інструментів прикладної математики, моделювання, сучасних інформаційних технологій спрогнозувати майбутній розвиток економічної одиниці. Якість професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики, як і якість всієї професійної освіти, стоїть пріоритетним питанням для вищої школи.

У ХХ столітті виявилися нові засоби знання та нові форми наукового знання взагалі. Не враховувати історичного досвіду, вплив часу, соціально-економічних перетворень в країні та неминучу при цьому переоцінку цінностей неможливо. Освіта нашого часу не тільки враховує і відображає усі зміни суспільства, а й повинна нести молоді нові ідеї гуманізму та культури. Освіта повинна надати окремій людині якомога повне задоволення потреб в сучасному світі, з врахуванням процесів інформатизації, глобалізації, фундаменталізації, гуманізації; найповніше задоволення реалізації здібностей людини та власної життєвої мети у продовж життя.

Освіта є основою сучасного суспільства, тому економічні, соціальні, духовні перетворення в Україні обумовлюють зміни і в освіті, в тому числі і у вищій професійній освіті. Розвиток ринку праці, а також динаміка змін на ньому вимагає від освітянських закладів підготовку фахівців з сучасними знаннями та вміннями, які вільно володіють теоретичними основами економічних знань, знаються на усіх аспектах застосування в практичній діяльності інформаційних технологій, мають навички поновлення та вдосконалення знань впродовж життя.

Педагогічна наука в Україні перебуває зараз у пошуках оптимальних і перспективних напрямках розвитку демократичної, гуманістичної освіти на основі інформатизації та глобалізації суспільства України.

У зв'язку з цим зростає потреба в аналізі, та запровадженні найкращих надбань світової та вітчизняної наукової думки з проблем професійної підготовки фахівців.

Основні напрями та вимоги до сучасної організації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі ґрунтуються на положеннях Конституції України, Законів України „Про вищу освіту” (2002 р.), „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” (2003 р.), „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006–2015 рр.”, „Про Національну програму інформатизації” (1998 р.), Указу Президента України „Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій” (від 20.10.2005 р. № 1497), Державної програми „Інформаційні та комунікаційні технології в освіті й науці на 2006–2010 рр.”, постанови Кабінету міністрів України „Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 рр.” та ін.

Необхідність підвищення дієвості та наукової обґрунтованості економічних рішень у наш час стає дедалі актуальнішим завданням на всіх рівнях управління. Досягти цього без застосування кількісних, зокрема математичних, методів, неможливо¹. Розвиток економіки України в значній мірі залежить від фахівців, які керують та працюють в економічній сфері країни. А саме фахівці з економіки можуть забезпечити впровадження сучасних математичних та інформаційно-технологічних методів керування економічними процесами як окремого підприємства так і всієї країни. Успіх будь-якої справи багато в чому залежить від прийняття керівних рішень в цій справі. В економічній сфері для прийняття вірного рішення необхідно проаналізувати реальну ситуацію та змодельовати її майбутній розвиток. Саме фахівці з економічної кібернетики на основі математичного моделювання засобами інформаційних технологій можуть допомагати керівникам різних рівнів у прийнятті найоптимальніше вигідних рішень.

Економічне життя нашої країни і всіх її ланок (галузей економіки, окремих підприємств, різних форм власності) не стоїть на місці, постійно змінюється та розвивається. Тому і підготовку фахівців для економіки необхідно вдосконалювати і змінювати в залежності від потреб економіки та ринку праці.

Вдосконалення підготовки фахівців з економічної кібернетики неможливо без поглибленого та об'єктивного дослідження педагогічного минулого економічно-кібернетичної освіти та вивчення історії професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики.

Професійну підготовку фахівців з економічної кібернетики слід вивчати як цілісне та багатоаспектне явище в педагогічній науці, яке просували, вдосконалювали видатні українські кібернетики, економісти та математики.

Для об'єктивного розв'язання будь-якого питання необхідно розглянути умови історичного розвитку даної проблеми. Тому, перш за все, потрібно проаналізувати

¹ Сергієнко І., Михалевич М. Економічна кібернетика: проблеми розвитку та перспективи застосування// Вісник НАН України. - 2002. - № 2 /<http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2002-02/5.htm> (08-03-2008)

та обґрунтувати етапи розвитку і становлення педагогічної думки щодо професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики.

В «Основних напрямках наукових досліджень з педагогіки і психології України» говориться, що осмислення прогресивних ідей минулого з погляду сьогодення є необхідною передумовою всебічного розуміння дослідниками нових проблем, що постали перед педагогічною наукою і практикою у зв'язку зі створенням національної системи освіти

Підготовка фахівців з економічної кібернетики у вищих навчальних закладах України почалась з 60-х років минулого століття. За майже 50 років підготовки фахівців з економічної кібернетики педагогами здобуто чимало. За цей час в житті нашої країни відбувалися чималі соціально-економічні, політичні зміни. Зараз виникає гостра потреба в побудові нової системи освіти. Також за цей час в процесі підготовки відбувалися зміни і в економічному житті нашої країни, і у вищій школі, і в навчальних планах для підготовки економічних кібернетиків. Фахівці з кібернетики, економіки, математики свої нові здобутки впроваджували у навчальний процес та підготовку фахівців з економічної кібернетики. Але на жаль, теоретичного педагогічного обґрунтування методичних засад професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики на даний час не має. Не має жодного педагогічного наукового дослідження щодо професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики.

Для осмислення сучасних проблем та подальшого розвитку професійної підготовки у вищих навчальних закладах України фахівців з економічної кібернетики необхідно перш за все дослідити закономірності та тенденції історичного розвитку педагогічної наукової думки з цього питання в Україні. В період з 50-х років ХХ століття до початку ХХІ століття в Україні відбувалися великі зміни в економічному та соціально-політичному житті. Всі ці зміни не могли не відобразитися на навчально-виховному процесі в закладах вищої школи України, у тому числі і на кафедрах економічної кібернетики.

Зараз підготовку фахівців з економічної кібернетики здійснюють понад 30 вищих навчальних закладів України. І частина цих закладів – комерційні, що свідчить про високий попит на фахівців з даної кваліфікації. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 444 від 07.06.06 така підготовка повинна відбуватися за галузевим стандартом вищої освіти України Освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки бакалаврів за спеціальностями напряму 0501 – «Економіка і підприємництво», до яких входить спеціальність «Економічна кібернетика». Стандарт є основою для розроблення вищими навчальними закладами варіативної компоненти ОПП з урахуванням специфіки галузі, регіону, побажань замовника та інтересів студентів². Цей стандарт установлює:

- нормативний зміст навчання у вищих навчальних закладах, обсяги і рівень його засвоювання у процесі підготовки відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) бакалаврів;

² Освітньо-професійна програма підготовки бакалаврів за спеціальностями напряму 0501 – «Економіка і підприємництво» / Кол.авт.під заг. Керівн. А.Ф. Павленка. – К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2006. – 128 с. – С.11.

- перелік нормативних навчальних дисциплін;
- рекомендований перелік вибіркових дисциплін;
- форми державної атестації³.

Реалізація даного стандарту у кожному конкретному навчальному закладі може бути різною. Тому дослідити особливості професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики є нагальною потребою педагогічної науки.

Новий стандарт дає можливість студентам вибрати дисципліни та вивчати: або поглиблено іноземну та ділову іноземну мови і здобувати кваліфікацію «бакалавр з економічної кібернетики зі знанням іноземної мови»; або вивчати за вибором дисципліни психолого-педагогічного циклу та здобувати кваліфікацію «бакалавр з економічної кібернетики, викладач економіки».

Нормативна частина ОПП охоплює перелік дисциплін, які є обов'язковими для вивчення за такими циклами:

- дисципліни гуманітарної підготовки (які призначені для формування світоглядних, соціально-комунікативних та психолого-педагогічних компетенцій випускників);
- дисципліни природничонаукової та загальноекономічної підготовки (формують загальноекономічні компетенції майбутніх фахівців);
- дисципліни професійної підготовки за спеціальністю (призначені для формування професійних компетенцій і забезпечують теоретичну підготовку та здобуття практичних умінь і навичок за спеціальністю).

Крім переліку дисциплін, стандарт також визначає загальний обсяг навчального часу та його розподіл за дисциплінами.

Варіативна частина ОПП призначена для забезпечення індивідуалізації фахової підготовки майбутніх фахівців відповідно до Болонського процесу та світових тенденцій у вищій освіті. На жаль, у більшості навчальних закладах реально студенти не мають можливості самостійно вибрати дисципліни з наведеного переліку.

Незважаючи на те, що на сучасному етапі розвитку вищої освіти велика увага керівниками навчальних закладів, педагогами, науковцями приділяється питанням інтеграції української вищої освіти у європейський освітній простір, на нашу думку, слід також вивчати і власний, український, досвід підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Україна має власну історію розвитку базових засад інформаційного суспільства: діяльність всесвітньо відомої школи кібернетики; формування на початку 90-х років минулого століття концепції та програми інформатизації; створення різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) і загальнодержавних інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення⁴. (Закон інфор-07-15). На жаль, в педагогічній науці не досліджено український досвід професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики, вплив становлення інформаційного українського суспільства на освітній процес у вищій школі, як виховувалися українські кібернетики-економісти.

³ Там само. С.10

⁴ Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 12. – с.102

Становлення, розвиток професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики в Україні тісно пов'язане з розвитком обчислювальної техніки, інформаційних технологій, прикладної математики та економічних відносин в нашій країні. Це зумовлено перш за все тим, що економічна кібернетика якраз і об'єднує усі ці напрями. В процесі змін соціально-економічних відносин на теренах України відбувалися і зміни в підготовці та перерозподілу фахівців з економічної кібернетики. Потреби економічного сектору України вимагали відповідні професійних навичок у фахівців з економічної кібернетики, що необхідно було враховувати вищим навчальним закладам. Попит на ринку праці вимагав від вищих навчальних закладів змінювати та вдосконалювати ...

Розвиток професійної підготовки у вищих навчальних закладах фахівців з економічної кібернетики відбувався з одного боку відповідно до процесу еволюції інформаційних технологій у три етапи: перший – пов'язаний з технічним рівнем автоматизації, базою якого були електронно-обчислювальні машини другого та третього поколінь, а їх застосування полягало у виконанні суто формальних операцій, не враховувався змістовий аспект опрацьованої інформації; другий – пов'язаний з електронно-обчислювальними машинами четвертого та перших зразків п'ятого покоління, коли виникли інтелектуальні системи, здатні певним чином дублювати функції людського мозку, обробляти змістовну інформацію; третій – на якому діють не окремі електронно-обчислювальні машини, а нова штучна високо інтелектуальна система суспільства⁵. Ці процеси доволі чітко відображені в еволюції навчальних курсів у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики. З іншої сторони, професійна підготовка фахівців з економічної кібернетики враховувала і соціально-економічні перетворення в нашій країні і також має три етапи у своєму розвитку: перший етап – це становлення економічної кібернетики в часи «диктатури пролетаріату» та адміністративно-командними принципами управління економікою країни; другий етап – становлення економіки незалежної України у перехідний період; третій етап – панування власних підприємств в економіці. І нарешті, на наш погляд, розвиток професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики тісно пов'язаний з розвитком професійної освіти в цілому в Україні.

Актуальність та доцільність дослідження проблеми становлення та розвитку професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики в Україні у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації зумовлені необхідністю подолання суперечностей:

Між потребою в дослідження історико-педагогічного минулого професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики та недостатньою кількістю наукових праць з даної проблеми.

Між стрімким розвитком соціально-економічних та політичних процесів в Україні та повільними змінами в освіті.

Між процесами євроінтеграції навчального процесу у вищій школі та необхідністю збереження національних традицій української освіти.

⁵ Майборода О. В. Нові інформаційні технології в освіті // Реформування вищої освіти в Україні (закладів I-II рівнів акредитації) – К. – 1998. – С. 38-40.

Між процесами глобалізації в економіці України з одного боку та запровадженням індивідуально-особистісних методів навчання майбутніх фахівців з іншого боку.

Між ґрунтовною теоретичною базою української економічної кібернетики та недостатньою її практичною реалізацією в економічному житті країни.

Між великою кількістю навчальних закладів, що готують фахівців з економічної кібернетики та недостатньою розробкою психолого-педагогічних аспектів професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики.

Між існуючими освітньо-кваліфікаційними характеристиками фахівців з економічної кібернетики та методичним забезпеченням навчального процесу з професійної підготовки цих фахівців.

Між розробленою освітньо-професійною програмою підготовки фахівців з економічної кібернетики та матеріально-технічною базою навчальних закладів які навчають майбутніх фахівців з економічної кібернетики.

Між вимогами інформаційного суспільства до професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики та рівнем інформаційної культури викладачів, які навчають даних фахівців і комп'ютерною оснащеністю вищих навчальних закладів України.

Між досягненнями педагогічної науки і відображення цих досягнень у навчальному процесі в економічних вищих навчальних закладах.

Також, аналіз наукових досліджень і досвід роботи вищих навчальних закладів України дають підстави констатувати, що професійна підготовка фахівців з економічної кібернетики ще не стала предметом цілісного педагогічного дослідження:

Не виконувалося історико-педагогічне дослідження проблеми.

Не досліджувалися теоретико-методологічні засади проблеми.

Не розглядався взаємозв'язок і взаємозалежність між теоретичною і практичною підготовкою фахівців з економічної кібернетики.

Не були виявлені закономірності розвитку процесу професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики.

Висновки щодо дослідження історичного розвитку професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики можна ефективно впроваджувати в професійну підготовку інших фахівців.

Аналіз педагогічних технологій для підготовки фахівців з економічної кібернетики в різних навчальних закладах України дозволить удосконалити процес освіти.

Професійна підготовка фахівців з економічної кібернетики та її удосконалення на даний час не підкріплена теоретичним та методологічним осмисленням, не розглянуті тенденції та закономірності її еволюції.

Таким чином, для вирішення означених суперечностей та проблем очевидно, що професійна підготовка фахівців з економічної кібернетики вимагає ґрунтовного педагогічного дослідження, корекції та оновлення відповідно до вимог сучасного українського суспільства. Удосконалення професійної підготовки фахівців з економічної кібернетики, виявлення тенденцій розвитку даного процесу вимагають теоретичного підходу і вивчення практики, аналізу спеціально зібраного матеріалу. З погляду на необхідність запровадження освіти на протязі життя, слід звернути

особливу увагу для впровадження дистанційної освіти для фахівців з економічної кібернетики

Елена СМІЛЯНЕЦ

Современные требования к профессиональной подготовке специалистов по экономической кибернетике

Резюме

В статье рассматриваются задачи и требования, которые стоят перед высшими экономическими учебными учреждениями и касаются профессиональной подготовке специалистов по экономической кибернетике; определены противоречия, преодоление которых определяет актуальность и целесообразность обозначенной проблематики; начертаны направления педагогических исследований для решения поставленных задач; обоснованы исторические этапы становления профессиональной подготовки специалистов по экономической кибернетике; а так же освещены современные особенности учебных программ для данной профессиональной подготовки.

Elena SMILJANETS

Modern requirements to vocational training experts on economic cybernetics

Summary

In article tasks and requirements which face to the supreme economic educational establishments are considered and concern to vocational training of experts on economic cybernetics; contradictions which overcoming determines a urgency and expediency of the designated problematics are determined; directions of pedagogical researches for the decision of tasks in view are traced; historical stages of becoming of vocational training of experts on economic cybernetics are proved; and as modern features of curriculums for the given vocational training are covered.